

Zeitschrift:	Romanica Raetica
Herausgeber:	Societad Retorumantscha
Band:	23 (2020)
Artikel:	Elemaints d'üna grammatica cumparatistica dal rumantsch : idioms e rumantsch grischun
Autor:	Arquint, Jachen Curdin
Kapitel:	L'interjecziun
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-880982

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 24.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

373 La classa da particlas specialas

374 L'interjecziun

375 Aspet exclamativ

«*Exclamaziun*» es ün dals terms pussibels per provar da spiegar quai cha la nozjun interjecziun voul exprimer.

Id es cler cha **pleds exclamativs** toccan pro la **lingua discurrida**, plü precis, pro la **sparta affectica** dal pled da minchadi. I's po s'imaginar co cha las interjecziuns vegnan formuladas: dozond la vusch, cun plaschair, culla fotta, o forsa eir be da bass, perfin scuttond. S'impisond a situaziuns concretas as faja surasèn cha la melodia ch'üna partecipanta o ün partecipant tschernan cun dir

*Bom!, bom! Ds, ds, ds! Hm!
Hoo – hop! Oha! Oppalà! Öö!
Pst! Ta, ta ta! Tschà! Uoi!*

illustrescha la situaziun emozionala in möd fich concret.

Schi's prouva da s'imaginar la varietà d'interjecziuns i'l cuors d'üna manifestaziun sportiva – cuorsa da skis, cuorsa da passlung, matsch da ballapè, matsch da hockey etc. –, as poja as far ün'idea cun che vitalità chi'd es da far quint, in fuormas d'adöver plü o main internaziunal ed in fuormas rumantschas chi, tuot tenor, pon nascher spontanmaing.

La lingua discurrida, missa per scrit p.ex., in e-mails o in SMS spievla co cha partecipantas e partecipants as giodan d'**exprimer** lur **emoziuns** e co chi – tuot tenor – ston far flà a lur frustraziun sur interjecziuns. I scrivan las exclamaziuns a lur möd, in ortografia spontana, o chi s'inservan da la blerüra da segns (smileys & emoticons) cha lur program electronic tils metta a disposizion.

La lingua discurrida, reprodütta in texts litterars, douvra las interjecziuns tuot tenor il tempramaint da la scriptura o dal scriptur. **GUGLIELM GADOLA**, **RETO CARATSCH** ed impustüt **CLA BIERT**, per exaimpel, tillas douvrano bler e cun gust. Stilisticamaing servna a situar las frasas sül chomp emozional ed a dar culur al discuors. Qua o là eir a caracterisar plü bain a tschertas persunas.

376 Aspet appellativ

A verer bain esa sgür uschea cha eir quai chi's manaja cul term «*clom*» 'Ruf, Zuruf' (DRG 3, 678) preschainta ün aspet important da l'interjecziun.

Il ladin *holà*, sursilvan *holla*, es ün bun exaimpel (DRG 8, 66). Il clom, cur chi's rivaiva in cuort, in piertan, o cur chi's driviva il purtöl o la porta chà vaiva la funcziun d'attrar l'attenziun, d'annunzchar l'arriv.

lad.

*Fand üna granda storta / rivet davant sa chà / lura
rivind la porta / eu n'ha clamà: Holà* (M. RAUCH).

surs. Sevgein: *Enstagl da spluntar fan ins holla en zuler.*

Il clom es gnü rimplazzà il prüm, ma be a mezzas, dal battaporta, lura dal tuot, tras la sunaria electrica cun o sainza interfon.

L'exaimpel muossa cha la vusch cun tuot sias modulaziuns d'eira ün instrumaint fich dovrà, qua o là eir strapatschà, aint illa società rurala dal passà, ingio chi nu's vaiva mezs tecnics e digitals per comunichar sün distanza. La vusch serviva, clomond, schi's laiva tour contact cun inchün e schi's laiva spargnar da far ils pass necessaris per esser daspera avuonda per baderlar. I's discurriva simplamaing plü dadot fond ün skerz, dschond ün pér pleds d'ün prà a tschel, da la porta stalla fin pro'l bügl o per quintar üna danöv da fanestra chombra giò'n giassa.

In seis roman *Schlemm* descriva NICOLA BARDOLA co ch'üna paura, üna duonna attempada, vezza a mezdi ad ün mat ch'ella cugnuoscha, rivà d'instà cun seis genituors in cumün in vacanzas. Ella sta stutta da til verer e til cloma. «Zwischen zwei Schlägen (scil. der Kirchturmglocke) hörte Luca plötzlich einen Schrei: ‹Polin› ... Noch einmal schrie sie ‹Polin› und dann ‹Paolo.›» L'autur douvra in tudais-ch l'equivalent per 'sbragir' e na quel per 'clomar'. Cun quai fa'l resortir quant dad ot ch'ella cloma.

I's stuvarà s'imaginar ch'in general gniva discurri plü dad ot illa società rurala dal passà. Sün via dal sgür e probabelmaing eir in chà, ingio chi's clomaiva eir da cuort our'in tablè e da cuort giò'n ui, sco eir da stüva sün chombra.

Ils appels muossan hoz lur vitalità impustüt aint il muond dal sport. I toccan pro'l gö. I tscherchan d'intimar a las squadras o a las singulas partecipantas ed als singuls partecipants da prestar il maximum cun cloms incuraschants, per main da che eir scandits cun fervenza d'ün inter collectiv.

Ils appels cun tuot lur pussibiltats da variar servivan e servan eir per **la comunicaziun da l'uman cullas bes-chas chasanas.**

Ün chomp plü co vast! Là güdan ils cloms a far gnir il muvel, a til chatschar, a far fermar al chavagl, a til far tschessar, a til far volver, a til far ir plü svelt. A quietar las bes-chas, a far star salda al bouv per metter sü clappas (DRG 3, 689). I güdan ad alp a ramassar il muvel per l'ura da mundscher. I servan a diriger las scossas da muvel gross e da muvel manü o ün tröp chavras. I servan a diriger al chan chi perchüra la scossa da bescha. E scha l'interjecziun nu basta, schi güda ün tschüvel cun sias variaziuns e lura, na d'invidiar: la gaischla ed il bastun. E, scha la controlla va a perder, – pajadas. Eir quai capitaiva e capita amo. Na d'inrar.

Occasiuns per dovrar interjecziuns cul aspet appellativ saja quai

sco cloms per attrar **l'attenziun**
sco cloms chi cumpiglian **directiveas**

illa comunicaziun da l'uman cullas bes-chas chasanas daja fich bleras.
Richa sto dimena esser eir la tscherna da fuomas linguisticas adattadas.

377 Preschantaziun da l'interjecziun in grammaticas normativas rumantschas

Las grammaticas normativas trattan l'interjecziun – quella caratterisada sco exclamaziun e quella caratterisada sco appel – be cuortamaing o plü a l'inlunga.

E

GANZONI, Gramm. Eo., dà indicaziuns sur da la valur semantica da las interjecziuns ed adüa ch'ellas pon exprimer

sentimaints

– dolor	<i>Au! Oh! Aia! Oi!</i>
– fraid	<i>U! Uah!</i>
– plaschair	<i>Juhè! Juhui! Juhuhu! Oo! Hai! Hahaha!</i>
– surpraisa	<i>Ö! Hopla! Hui!</i>
– cumand	<i>Tschà! Hü! Hop! Dai! Halt!</i>
– imnatscha	<i>Vè! Bom bom !</i>

o ch'ellas imiteschan

– viers	<i>Vau! vau! Mu! Me me!</i>
– fracaschs	<i>Brr! Zaccate! Ssst! Tacate! Tic tac! Clip clap! Bim bam! Pamfati! Patipum! Plumf! Plum!</i>

C

Las Normas Surm. s'expriman uschea: «L'interjecziun è ena sort exclom tg'ins dovrà aint igl discurs per exprimer en moda scursaneida en sentimaint, en patratg, en'averteida u en appel.» Lura seguan ils exaimpels

Au! Ohà! Juhui! Adatg!

B. TSCHARNER, Gram. suts., definischa las interjecziuns sco «pleds d'exclamaziun» ed exemplifichescha

O! Oh! A! Ah! Aha! Juhé! Au! Oha!

S

SPESCHA, Gramm., s'exprima in möd differenzià per quai chi reguarda la valur semantica (sumgliaint a GANZONI, Gramm. Eo.) e lura as dedicha'l detagliadamaing a la fuorma da las interjecziuns. El distingua

interjecziuns per propri

*Ah! Aha! Bah! Oh! Oha! Oi! Ojé!
He! Hi! Oho! Pumf! Pumfata! St! Pst!*

interjecziuns empristadas

– da substantivs	<i>Donn! Curascha! Attenziun! Gianter! Agid!</i>
– dad adjectivs	<i>Brav! Stupent! Gest! Paupra!</i>
– dad adverbs	<i>Bien! Naven! Anavon! Plaunsiu!</i>
– da verbs	<i>Viva! Basta! Vresas!</i>

locuziuns exclamativas

*Miu Diu! Per l'amur da Diu! Sogn tschiel! Mumma mia!
Dieus pertgiri! Dieus seigi ludaus! Per cletg e ventira!*

El caracterisescha l'interjecziun dschond cha «cun l'interjecziun tuornan ins al **lungatg primar** dil carstgaun. Ella stat damaneivel dil gest.»

Per glivrar preschainta el üna glista alfabetica cullas «interjecziuns las pli impurtontas»

*Adatg! Adia! Ah! Aha! Ai! Allè! Alleluja! Amen! Au!
Bah! Basta! Beincapiu! Bravo! Brr!
Daveras! Dieunuardi!
Ei! Endi! Eviva! Fudi! Fui!
Giachisch! Giachischen! Giachischoras! Giavalen! Giavetschen!
Ha! Ha? Halt! He! Hi! Hoba! Holla! Hopsa! Hot! Hu! Hubi! Huz!
Jesses! Juhè! Juhu! Juhui!
Mah! Maranta! Maratra! Momosch! Mosch!
Neve!
O! Oh! Oha! Oho! Oi! Ojé!
Patsch! Paupra! Pauper! Po! Pomai! Pst! Pumf! Pumfata!
Ridischen! Ridischlops! Ridischoras!
Sacardi(s)! Sacargiavel! Sacarlot! Sacarmust! Zacherdi! Sacher!
Sucher! Zacher! Zucher! Sapperdi! Sapperlot! Sapperment!
Sappermiez! Stgavo!
Ta! Ta, Ta! Tschà!
Uemai! Ui! Ui gie! Uina! Uimo! Upsassa!
Viva!
Zacherdi(s)! Zachergiavel! Zacherlot! Zachermust! Zacump-aglia(s)! Zacumpellas! Zacumpente! Zaffermen! Zaffermentschen!
Zaffermetgasen! Zaffermust! Zaffermustgasen!*

rg

Ils constructurs dal rumantsch grischun nu s'externan sur da l'interjecziun. Cun radschun. Las fuormas regiunalas sun applicablas eir in rg.

378 L'interjecziun illa comunicaziun tanter l'uman e bes-chas chasanas

Il tom 8 dal DRG, culs chavazzins chi cumainzan cul custab *H*, spordscha ün stupend material per dar ün'invista ad ün pêr elemaints da la comunicaziun tanter l'uman e bes-chas chasanas.

Per far gnir il muvel e per til ramassar

- E *Holaho! Holoho!*
Pusch, pusch, vè!
- C *Hoba, hoba! Pusch – puschin, ve no tea!*
El cloma: Puschas, hoba, ho / el tgànt a givla quegl ca'l po
(LORINGETT).
- S *Ho, puscha, neu!*
Ho ho ... puisch, puisch!
Hoila!
Tujetsch: Holua, holua!
Heissa!
Puscha, puscha, heissa, hei /
neu, sin spunda teissa ei /
jarva verda, p. p. (G.B. SIALM).

Per cha las vachas baivan

- C suts. *A, hoihoisasaa, bun gi – ea!* (MANI).

Per clomar la bescha

- E *Guarda: Hei! Hei!*
Susch: Tschut! Tschut! Tschutta! Tschutta!
Ramosch: Tschutta, vè!
- C *Hela!*

Per chatschar il muvel

- E *Hee!*
Oura sün via as doda: «Hü puschas! Hot!»
(C. BIERT, Müdada)
- C *Riom: Hale!*
- S *Hoilà!*
Pigniu: Hau – hau!
Hoiho! Hoiho! La muaglia semetta en moviment (Cl. Glogn 1941).

Per diriger üna manadüra o üna bes-cha singula, il chavagl, p.ex.

<i>Iüü!</i>	per frenar il chavagl
<i>Brrr!</i>	per til far ir plü plan
<i>Hüa!</i>	per til far ir
<i>Zruc!</i>	per til far ir inavo
<i>Hot!</i>	voul dir: <i>A dretta!</i> ed eir: <i>Be plan!</i>

- E Lavin: *Scha tü clomast hü i hot i oha, tuot in ün dirvir la bocca, schi pover armaint nu sa qual chi ha da valair.*

<i>Hassa!</i>	
<i>Hess!</i>	per far ir inavo la manadüra.
<i>Zruc!</i>	

Oha, meis brün!
He hassa, volva giò (CH. PULT sen.)

Il bap da Violanda ha dalunga fat cuorrer il chavagl
... ed ha clomà: «Arià» (C. BIERT, Müdada).

- C Murmarera: *Par far ir als tgavals ans de palple:*
Ist! o hip!
Ot! Bregna, tgi possa munscher!
Vaz: Houtsch, lomet!
- S Sevgein: *Hi-jüp ginsa per far cuorer il cavagl.*
Hot ginsa cu igl ei da sevolver.

In contact cul chan

- E *huss!* Per uzlantar il chan.
Müstair: *Huss! Huss (dai) pocs!*
Cuz! Huz!
- C *hutg!* cul sen da: *'Tschercha! Tschüffa!'*
Huz!
Gnama! Tgappa! Maglia!
- S Mustér: *Huz! Fido, tschappa, alè!*

Quist sun be ün pêr exaimpels per dar ün'idea. Interessants sun sgüra eir ils motivs per l'import d'interjecziuns d'otras linguas e lur frequenza. Implü pudess ün congual tanter las interjecziuns dovradas hoz e quellas documentadas da plü bod dal sgür fascinar. La società rurala da caracter arcaic resguardaiva las bes-chas chasanas insai sco part integrala da la chasada. S'inclegia cha quai ha marcà il möd da trattar e contactar las bes-chas.

